

че трѣбвало да работи за парче хлѣбъ като домашенъ учителъ; едва въ 1836 г. билъ назначенъ за инспекторъ въ единъ благороденъ пансионъ. Между това той продължавалъ да издава исторически и литературни трудове, една частъ въ разни периодични издания, друга отдѣлно. Одескитѣ и букурещкитѣ българи му изпращали сведения за успѣхитѣ на училищното имъ дѣло и му събирали народни пѣсни. Чрезъ тѣхно посрѣдство търсѣлъ той старобългарски документи и едва не много преди смъртта си билъ зарадванъ отъ случая да види рилския хрисовулъ въ едно точно факсимиле.

На 28 мартъ 1839 г. Венелинъ починалъ едва на 37-годишна възраст въ една московска болница и билъ погребанъ при голѣмо стечение на народъ въ Даниловския манастиръ. Върху гроба е сложена мраморна плоча, изработена въ Италия, съ надписъ: „Юрію Ивановичу Венелину одескіе болгаре 1841 году. Напомнилъ свѣту о забытомъ, но нѣкогда славномъ и могущественномъ племени болгаръ, и пламенно желалъ видѣть его возрожденіе“. Труדותъ му се отличаватъ съ богатъ материялъ, съ ясно и живо изложение, макаръ да не може да се отрича, че той често се отклонявалъ отъ правия пѣтъ поради своята буйна фантазия. Българитѣ го почитатъ почти като светецъ; нѣма нито единъ що-годе образованъ българинъ, който да не знае името му.

Между личноститѣ, които били подбутнати къмъ патриотическа дейностъ отъ четенето на Венелиновитѣ съчинения, най-видно мѣсто заема *Василій Евстатиевичъ Априловъ* отъ Габрово. Най-напредъ габровски търговци завързали търговски сношения съ Русия и главно направо съ Москва; по-късно пренесли тѣ канторитѣ и магазинитѣ си отъ Москва въ бързо процвѣтяващата Одеса. Заедно съ братъ си, Априловъ (род. въ 1789 г.) още като момче пристигналъ въ Москва (1800), постъпилъ тамъ въ руско училище, а по-после се заселилъ въ 1810 г. въ Одеса, гдето чрезъ търговия спечелилъ доста голѣмо състояние. Отначало той, както и много други неговии сънародници, подържалъ гръцката литература, гръцкитѣ училища и гръцкитѣ революционери. Едва въ 1831 г. Венелиновитѣ „Древніе и нынѣшніе болгаре“ го насочили къмъ нови мисли. Отъ този моментъ просвѣтата на неговитѣ сънародници станали крайна цель на желанията му. Най-добро срѣдство за постигането ѝ, мислилъ той, ще бжде да се отвори въ Габрово училище по европейски образецъ. Въ 1832 г. той влиза въ споразумение съ Николай Степановичъ Палаузовъ (отъ Габрово), сѣщо такъвъ одески търговецъ, и съ много други габровци (особено съ живѣещитѣ въ Букурещъ), за да се събератъ необходимитѣ парични срѣдства за осъществяването на неговия планъ⁵.

Преди всичко трѣбвало да се осигури съгласието на търновския митрополитъ. Много пѣти вече споменавания отъ насъ Иларионъ († 1838 г.), сѣщиятъ, който бѣ унищожилъ старобългарската патриаршеска библиотека (стр. 389), отначало силно залягалъ въ полза на елинизма чрезъ въвеждане на гръцката литургия, отваряне на гръцки училища, издаване на гръцки книги, после чрезъ посрѣдството на гръцки свещеници и монаси; но когато поостарѣлъ, ентусиазмътъ му поизгасналъ. Наистина, той все пакъ се опиталъ да убеди Априлова, щото да се въведе въ габровското училище гръцкия езикъ, тъй като ужъ съвсемъ нѣмало учебници на български езикъ, а за съставянето на такива би трѣбвало много време; мжчно било, обаче, да се надвие отпора на Априловъ.

За учителъ билъ предназначенъ *Неофитъ*, младиятъ иеромонахъ отъ Рилския манастиръ, гдето билъ запазенъ старобългарскиятъ духъ и старословѣнската литургия. Родомъ отъ Баня въ Разлога, този неуморимъ автодактъ, който никога не е стѣпвалъ въ какво да е училище, изучилъ старо